

Rădăcini smulse și monumente goale: ce contribuție poate aduce creștinismul la coeziunea europeană?

mons. Mariano Crociata

Această reflecție personală se inspiră nu doar din amintirea unui episod anume legat de Mons. Cataldo Naro, ci din atmosfera spirituală pe care o transmitea și care rămânea ca o urmă vie în sufletul celor care îl întâlneau. Era o atmosferă ce îmbina o viziune lucidă asupra realității cu un fervoare intelectuală și spirituală hotărât să înfrunte dificultățile și adversitățile, având încredere că acestea pot fi depășite. Mi-aș dori ca tocmai acest climat interior să călăuzească și cuvintele mele despre Europa și despre misiunea creștinismului în timpurile pe care le trăim. Se întâmplă adesea să mă gândesc la dificultatea de a ajunge la o imagine nu neapărat perfect clară, dar măcar suficient de limpede, a realității. Comunicarea publică este atât de aglomerată, încât uneori devine dificil să deslușim firele care se împletesc în multitudinea mesajelor ce ni se transmit. Nu încapem îndoială că statisticile privind practica religioasă, vitalitatea socială a comunităților ecleziale și numărul slujitorilor hirotoniți indică un declin constant, dacă nu chiar accelerat.

Mă întreb însă dacă aceasta este întreaga realitate și dacă nu ar trebui să privim și spre numeroasele comunități ecleziale care, dincolo de ecoul mediatic, continuă să susțină și să hrănească viața spirituală a atâtor oameni, chiar dacă la niveluri diferite de maturitate religioasă și spirituală. Nu încetez să fiu surprins de bogăția unei realități socio-religioase adesea modeste ca dimensiuni, dar nicidecum lipsite de viață. Obișnuiți să interpretăm lumea prin sondaje sociologice și statistici, riscăm să pierdem din vedere existența concretă a oamenilor care continuă să trăiască din credință chiar și într-o epocă precum a noastră.

La fel se întâmplă și atunci când vorbim despre Europa și, în special, despre Uniunea Europeană. Criza ei este anunțată aproape la fiecare pas, și totuși această construcție atât de vastă și complexă continuă să reglementeze un număr impresionant de activități și relații, atât interne, cât și internaționale. Ne putem gândi, de exemplu, la relațiile cu Mercosur, cu Africa și Asia de Est, la sprijinul acordat Ucrainei atât de greu încercate și la multe alte domenii de cooperare.

Toate acestea nu anulează însă insuficiențele actualei structuri și nici nevoia urgentă a unei noi organizări politice și instituționale. Mai mult decât atât, Europa resimte lipsa unei autentice unități. Această lipsă nu afectează doar imaginea pe care continentul o proiectează pe scena internațională, ci mai ales capacitatea de a construi coeziune, un proiect comun și o perspectivă de viitor care să convingă cetățenii că Europa merită, că este nevoie de mai multă Europă atât pentru propriul continent, cât și pentru întreaga lume.

Acest fapt mă îndeamnă la prudență în judecăți și evaluări. Tocmai din această perspectivă mă întreb cât creștinism mai există în Europa de astăzi și, mai ales, cât din el continuă să însuflețească țesătura relațiilor și activităților care dau viață societății europene? Nu este un îndemn la scepticism sau la incapacitatea de a vedea limpede, ci la un mod de a privi care să fie capabil să descopere semne, germeni și posibilități pentru o Europă reînnoită și pentru un creștinism capabil să-i dea din nou viață, fără a se refugia în iluzii consolatoare.

Aș spune că Uniunea Europeană traversează una dintre cele mai critice etape ale istoriei sale. Fragilitatea și lipsa de unitate despre care am vorbit se întâlnesc cu un context geopolitic deosebit de periculos, rezultat al unor transformări politice și militare rapide, petrecute într-un

interval de doar câțiva ani sau chiar luni. Schimbările sunt atât de accelerate încât cu greu reușim să le înțelegem întreaga amploare.

Tocmai această dificultate de a interpreta un proces istoric atât de tumultuos ar trebui să ne conducă spre o solidaritate și o coeziune mai puternice, așa cum marile momente de criză au cerut întotdeauna. În schimb, continuăm să irosim energie alimentând rivalități între națiuni, uneori cu iluzia că am putea reveni la forme de conviețuire și de relații internaționale care nu vor mai exista niciodată.

În acest punct ies la iveală cauzele profunde ale situației actuale. Ele țin de nivelul conștiinței colective și de modul în care popoarele Europei înțeleg condiția lor existențială și istorică. Tema întâlnirii noastre vorbește, pe bună dreptate, despre „tristetea Europei”, expresie care descrie nu doar starea sufletească dominantă a multor europeni, ci și felul în care continentul ajunge să se privească pe sine.

Întrebarea fundamentală este ce anume se află la temelia voinței de a trăi și a speranței popoarelor noastre? Desigur, răspunsurile sunt numeroase, dar poate că cea mai profundă cauză este sentimentul larg răspândit al pierderii aceluia fundament care oferă sens și consistență vieții personale și vieții împreună.

Fără a cădea într-un moralism facil, trebuie totuși să recunoaștem efectele individualismului, consumismului și hedonismului. Mai înainte de acestea se află însă un anumit nihilism, care plutește asupra unui viitor deloc încurajator și asupra unui prezent care, chiar dacă ar oferi toate siguranțele materiale considerate astăzi esențiale, nu este suficient pentru a umple inima omului. De aici se naște o profundă insatisfacție, care adesea nu depășește percepția confuză a unei nevoi mai profunde, reprimată în diferite moduri.

Pornind de aici, aș dori să vorbesc despre creștinism și despre destinul său, afirmând mai întâi că un asemenea discurs este departe de a fi inutil tocmai în vremurile pe care le trăim. Dacă în perioadele de criză suntem chemați să răspundem urgențelor care țin de supraviețuire sau aproape de supraviețuire, tocmai aceste vremuri scot la lumină întrebările fundamentale, care se amestecă inevitabil cu grijile cotidiene.

Este, poate mai mult ca oricând, timpul să ne întrebăm care sunt motivele profunde ce țin Europa unită și, în mod deosebit, care sunt temeliile proiectului reprezentat de Uniunea Europeană? Vorbesc despre un proiect, deoarece acesta așteaptă încă să fie dus la împlinire și deoarece dificultățile politice și instituționale prin care trece arată tocmai caracterul său incomplet.

Nu pot spune cu certitudine ce s-ar fi schimbat dacă proiectul Constituției Uniunii Europene ar fi fost adoptat și nu ar fi fost respins, în anul 2005, de două state fondatoare. Cert este însă că un asemenea document ar fi reprezentat primul act autentic de legitimare democratică deplină. Uniunea Europeană ar fi devenit astfel mai mult decât o simplă asociație sau comunitate de state care împart exercitarea suveranității în domenii importante asupra unor domenii importante – ceea ce, și așa, reprezintă una dintre cele mai ingenioase creații instituționale din istoria relațiilor internaționale. Totodată, ar fi fost un pas decisiv către o formă de organizare democratică mai matură și mai completă.

Astăzi ne aflăm într-un moment de răscruce, în care trebuie să hotărâm cum mergem mai departe pentru a nu pierde tot ceea ce Europa a construit și de care cetățenii ei s-au bucurat în ultimele decenii. Tocmai de aceea este necesar să revenim la întrebările fundamentale.

Pentru părinții fondatori ai proiectului european era limpede că Europa nu mai putea reveni niciodată la logica războaielor ca mijloc de rezolvare a conflictelor. Întregul proiect se sprijinea pe o nevoie profund resimțită de reconciliere, de pace, de reconstrucție și de colaborare. Inspirația creștină era atât de firească și atât de adânc înrădăcinată, încât nu simțea nevoia să fie afirmată explicit. Ea reprezenta un mod comun de a înțelege lumea, împărtășit de mulți dintre cei care au pus bazele Comunității Europene și care a însoțit începuturile acesteia fără prea multe rezerve, chiar dacă soluțiile propuse nu au fost întotdeauna unanim acceptate.

Europa a pornit astfel la drum și a cunoscut, în ansamblu, o dezvoltare economică și socială remarcabilă, în ciuda dificultăților inevitabile.

Nu pot spune dacă prosperitatea a fost cauza principală a schimbării care a urmat. Cert este că motivațiile ideale și inspirația originală nu au fost cultivate suficient, probabil pentru că s-a crezut că sunt garantate pentru totdeauna. Nu mă refer doar la inspirația explicit creștină sau religioasă. În aceeași perioadă se vorbea și despre sfârșitul ideologiilor sau al marilor narațiuni culturale, considerându-se că acestea își încheiaseră firesc misiunea și urmau să fie înlocuite de alte curente.

În realitate însă, în locul lor s-a instalat, cel puțin în parte, un gol spiritual și cultural. Acest gol a fost ocupat de o combinație periculoasă între logica pieței și a consumului, pe de o parte, și absolutizarea individului desprins de orice apartenență comunitară, pe de altă parte. Omul contemporan este tot mai mult învăluit de universul tehnologic și digital, care tinde să îi redefinească relațiile și modul de a exista.

Dezbateră privind rădăcinile creștine ale Europei, intensă mai ales în perioada redactării proiectului Constituției europene și susținută în mod deosebit de Sfântul Papă Ioan Paul al II-lea, a reprezentat o ocazie importantă pentru o reflecție amplă asupra sufletului Europei și asupra motivelor care au constituit, de-a lungul secolelor, una dintre cele mai mari forțe culturale, morale și spirituale ale continentului. Aceleași motive au alimentat și reconstrucția socială, civilă și politică după tragedia celui de-Al Doilea Război Mondial. Refuzul de a menționa rădăcinile creștine în textul Constituției europene a scos însă la iveală două aspecte importante.

Mai întâi, el a arătat că vechile tensiuni dintre Biserică și modernitatea seculară, dintre credință și raționalismul laic, nu dispăruseră. Aceasta nu era o perspectivă încurajatoare pentru o Europă care aspira la reconciliere și la o nouă cultură a conviețuirii. Într-adevăr, și astăzi se pot observa în funcționarea instituțiilor europene manifestări ale unui anumit secularism militant.

În al doilea rând însă, această dezbateră spune ceva și despre lumea creștină însăși. Creștinii au ajuns să vorbească despre rădăcini tocmai pentru că arborele nu mai era atât de viguros ca odinioară. Dacă rădăcinile trebuie invocate, aceasta înseamnă că vitalitatea prezentului nu mai poate fi considerată de la sine înțeleasă. În plus, în ultimele decenii asistăm la o erodare a idealurilor și la o transformare geopolitică profundă, ale cărei consecințe sunt încă imposibil de anticipat în întregime.

Dacă vorbim astăzi despre rădăcini, nu este pentru a ne mândri cu ele ca și cum ar aparține exclusiv trecutului. Dimpotrivă, rădăcinile sunt o realitate vie, care are nevoie de îngrijire și din care trebuie să ne hrănim permanent. Problema nu constă în simpla recunoaștere istorică a originilor, ci în relația actuală pe care o avem cu ele. De multă vreme se afirmă că mesajul

creștin a pătruns adânc în cultura europeană și în organizarea vieții sociale. El a modelat gândirea, limbajul, dreptul, arta și chiar cultura materială a continentului. Toate acestea sunt incontestabile.

Totuși, simpla constatare a influenței istorice a creștinismului nu este suficientă. Ea descrie doar efectele unei culturi modelate de Evanghelie, care, în timp, și-a urmat propriul drum, devenind tot mai autonomă față de izvorul din care provenea. Putem privi cu admirație și recunoștință această moștenire, însă ea nu este echivalentă cu renașterea experienței creștine în condițiile noi ale lumii contemporane. Tocmai această reînnoire este cea de care Europa are astăzi cea mai mare nevoie.

Nu ne putem mulțumi cu simple speranțe sau cu afirmații generale despre vitalitatea pe care creștinismul o mai manifestă și astăzi. Problema trebuie formulată cu toată rigoarea, iar aceasta constă în legătura strânsă dintre experiența eclezială a credinței și misiunea istorică a creștinismului.

Prima mea afirmație este aceea a unui păstor al Bisericii. Și o exprim reluând o formulare devenită emblematică datorită lui Mons. Cataldo Naro, atunci când vorbea despre necesitatea unei „**credințe de calitate**”. Ce înseamnă concret această expresie reprezintă responsabilitatea pastorală comună a păstorilor și a credincioșilor, în această etapă a vieții Bisericii în care sinodalitatea este chemată să devină una dintre trăsăturile sale definitorii? Simțim nevoia unei credințe trăite cu pasiune și, în același timp, înțelese cu inteligență și discernământ. În al doilea rând, trebuie reafirmat că o credință autentică nu poate fi redusă la intimism sau la individualism religios. Aceasta nu înseamnă diminuarea valorii devoțiunii personale sau a pietății populare, care continuă să implice și să hrănească spiritual un număr mare de oameni. Totuși, după cum spunea Cataldo Naro, este necesar să „**regăsim rădăcina care este credința în Cristos**”.

Adevărata provocare constă în trecerea de la o credință personală autentică la consecințele ei etice, sociale și, mai ales, civice. Prea adesea persistă o separare între viața de credință și responsabilitatea față de societate. Această ruptură ar trebui să ne preocupe profund, deoarece ea reflectă nu doar o anumită moștenire religioasă insuficient discernută, ci și influența individualismului dominant, care transformă credința într-o practică izolată de restul existenței. În realitate, o experiență eclezială vie ar trebui să pună radical sub semnul întrebării această separare. **Conștiința civică și conștiința credincioasă reprezintă cele două fețe ale unei identități cu adevărat creștine.**

În sfârșit, este necesar să spunem un cuvânt și despre dinamica instituțională și socială care modelează relațiile și responsabilitățile la nivel european. Mă refer la activitatea desfășurată de Sfântul Scaun, de organismele sale, de învățătura și inițiativele Suveranului Pontif, precum și de organisme episcopale precum COMECE și de numeroase alte structuri ecleziale care activează în spațiul european. În această privință doresc să subliniez un singur lucru: experiența acumulată de Biserică între pontificatele Papei Leon al XIII-lea și al Papei Leon al XIV-lea, sintetizată în ceea ce numim **Doctrina Socială a Bisericii**, constituie un punct de referință indispensabil pentru toți cei care se preocupă de prezența creștinilor și a Bisericii în viața socială și politică. Nu este vorba despre un sistem doctrinar închis sau rigid, ci despre un exercițiu permanent de discernământ asupra vieții comune, luminată de Evanghelie și de criteriile pe care aceasta le oferă pentru dezvoltarea deplină a persoanei și a societății.

Aș dori să închei prin evocarea unui singur criteriu de reflecție. Dacă citim principiile și valorile enunțate în articolul 2 al Tratatului privind Uniunea Europeană și în Preambulul Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, avem impresia că ne aflăm în fața unui adevărat repertoriu al valorilor creștine, asemănător celui prezentat în Compendiul Doctrinei Sociale a Bisericii. Sunt menționate solidaritatea, subsidiaritatea, libertatea, demnitatea persoanei umane și multe alte principii fundamentale.

Este vorba despre o diferență de interpretare subtilă, dar nicidecum lipsită de importanță, evidențiată, de exemplu, de studiul a doi cercetători cehi, **Pavel Kratochvíl și Tomáš Doležal**. Aceștia arată că interpretarea acestor valori în cadrul Uniunii Europene este ghidată, în principal, de o concepție asupra persoanei umane în care predomină perspectiva individualistă. Aceasta contrastează cu viziunea tradiției creștine, care afirmă inseparabilitatea dintre persoană și comunitate și înțelege ființa umană ca fiind, prin însăși natura sa, deschisă către celălalt, având nevoie de aproapele și, în ultimă instanță, de Celălalt prin excelență – Dumnezeu, Cel transcendent. O asemenea concepție despre ființa umană, înțeleasă ca ființă relațională, care își găsește împlinirea în relația cu ceilalți și în dăruirea de sine pentru ceilalți, riscă să dispară într-o cultură dominată de individualism. Un exemplu elocvent îl reprezintă diminuarea importanței comunităților fundamentale, precum familia.

Individul, înțeles ca titular al drepturilor fundamentale ale omului – drepturi pe care Europa le-a afirmat și le apără pe bună dreptate –, poate fi considerat unul dintre roadele istoriei creștine în evoluția civilizației occidentale. Întrebarea esențială nu este însă doar dacă această perspectivă individualistă va reuși să păstreze legătura cu rădăcina creștină a noțiunii de persoană, ci, mai ales, dacă însăși demnitatea și destinul ființei umane vor putea fi ocrotite odată ce această legătură va fi pierdută?

În acest sens, există o dimensiune culturală care nu poate fi ignorată. Ea reclamă un angajament constant în cercetare, reflecție și participare la dezbateră publică, nu doar în mediul academic, ci în întreaga societate. Acest efort intelectual nu trebuie însă să devină o alternativă la practica solidarității și a autenticei carități sociale. Dimpotrivă, cele două trebuie să rămână unite, pentru ca mărturia creștină să rămână pe deplin fidelă adevărului pe care îl vestește.

Din acest motiv există o dimensiune culturală care nu poate fi ignorată. Ea reclamă un angajament constant la cercetare, reflecție și participare la dezbateră publică, nu doar în mediul academic, ci în întreaga societate. Acest efort intelectual nu trebuie însă să devină o alternativă la practica solidarității și a carității sociale. Dimpotrivă, cele două trebuie să rămână unite, pentru ca mărturia creștină să fie pe deplin fidelă Adevărului pe care îl vestește.

Articol publicat în revista teologică «Ho Theologos» a Facultății de Teologie din Sicilia „Sf. Ioan Evanghelistul” (Palermo), XLIV (2026), nr. 1, 147-155

Traducere: Mihaela Caba-Madarasi